

Magdalena Pastuch

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Humanistyczny

Instytut Językoznawstwa

WORD-FORMATION NESTS OF OLD LATIN LOANWORDS IN THE POLISH LANGUAGE

The article is dedicated to the analysis of three Latin borrowings into the Polish language: *natura* (nature) *pasja* (passion), and *afekt* (affect). The earliest attestations of these units date back to the second half of the 15th century (*natura*) and the 16th century (*afekt* and *pasja*). The study's primary aim is to present the semantic relationships between the Latin etymon and its Polish equivalent, as well as the relationship between the derivational activity of the borrowing and its stability in the language.

The rich linguistic literature on Latin borrowings usually focuses on two main issues: morphological adaptation or semantic characterization. In the presented text, both perspectives are combined, allowing for the observation of connections between derivational analysis and semantic analysis. Based on this methodological approach, the following research questions are posed:

1. What was the correspondence between the meaning of the root in the donor language and its meaning in the recipient language at the time of borrowing?
2. Which semantic values have persisted, and which have weakened over the course of the borrowing's history in Polish?
3. How has the activity of the centre of the word-formation nest influenced semantic changes?

A diachronic review of dictionary and corpus material led to the formulation of preliminary conclusions as follows:

- The Latin borrowing did not enter Polish with its full range of meanings. The dominant meaning in the recipient language initially was the most general one, present in all the specific meanings in the donor language: *natura* ('something innate, the essence of a thing'); *pasja* ('the Passion of Christ'); *afekt* ('feeling, passion, emotions').
- In the borrowed word, the most stable semantic values are those constituting the core meaning in the donor language. The basic meaning persists regardless of what new meanings emerge or how the hierarchy of meanings within the root's nest is structured. Meanings that were secondary in the donor language sometimes appear in the recipient language but are unstable and may be ephemeral (e.g., *natura* meaning 'male semen').
- The larger/wider the word-formation nest is (i.e., the greater the activity of the "top of the nest"), the more diverse the semantic changes, and the more semantic elements attach themselves to the root morpheme.

A preliminary review of the relationship between meanings in the donor and recipient languages revealed that examining the word-formation nest in both languages is essential. It may turn out that semantic values, which seem new in the recipient language, have already existed within the nest in the donor language. Therefore, an examination of Latin cognates is necessary—could

some meanings have been adopted from them? (for example, compare Latin *naturalia* meaning 'sexual organs, genitalia' vs. 16th-century *natura* meaning 'male semen').

The theoretical value of such studies would significantly increase if they also included other languages for which Latin served as an important lexical reservoir. The study of the dynamics of Polish word formation nests centred around lexemes of Latin origin is also crucial for comparative studies within Slavic linguistics. Furthermore, such research should also encompass native units (and their nests) that form relationships of broad semantic similarity with the borrowings; for example, for *natura*, units based on the root *rod-*; for *afekt*, those based on the root *czu-*, for *pasja* on the root *mil-* (*zamiłowanie*) and *zł-*.

Keywords: history of the Polish language, Latin loan words, word-formation nests, historical semantics

BIBLIOGRAPHY

КАРПІЛОВСЬКА Є. *Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами омографічними коренями*, Київ: Видавництво “Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 2002.

КОВАЛИК І. *Семантична функція кореня в словотвірному гнізді*, [w:] І. Ковалик, *Вчення про словотвір: Вибрані праці*, оргас. В. Грещук. Івано-Франківськ – Львів, Ч. 1, s. 326–346.

ЧЕРНИШ Т. *Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні*. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2003.

*

AXER J. (red.). *Łacina jako język elit*. Warszawa: OBTA: Wydawn. DiG, 2004.

AXEROWA A. „Próba klasyfikacji wtretów łacińskojęzycznych w staropolskich tekstach dwujęzycznych”. *Łacina jako język elit*, red. J. Axer, 2004, s. 157–61. Warszawa: OBTA: Wydawn. DiG, 2004.

BATKO-TOKARZ B. „Klasyfikacja tematyczna w WSJP PAN”. *Wielki słownik języka polskiego PAN. Geneza, koncepcja, zasady opracowania*, red. P. Żmigrodzki i in., Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2018, s. 79–93.

BILIŃSKA J., DERWOJEDOWA M., KWIECIEŃ M., KIERAŚ W. „Mikrokorpus polszczyzny 1830–1918”. *Komunikacja Specjalistyczna*, 11, 2016: s.149–161.

BUTTLER D. *Rozwoj semantyczny wyrazów polskich*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1978.

DANIELEWICZOWA M. *W głąb specjalizacji znaczeń: przysłówkowe metapredykaty atestacyjne*. Warszawa: Bel Studio, 2012.

GERMAN J. „Czy (i jak) warto jeszcze badać staropolskie latynizmy i greczyzmy?” *LingVaria*, t. 17, nr 1(33), maj 2022, s. 307–17.

GRUSZCZYŃSKI W., ADAMIEC D., BRONIKOWSKA R., KIERAŚ W., MODRZEJEWSKI E., WIECZOREK A., WOLIŃSKI, M. “The Electronic Corpus of 17th- and 18th-century Polish Texts”. *Language Resources and Evaluation*, 56, 2022: s. 309–332.

JAKUBOWICZ M. *Drogi słów na przestrzeni wieków: zarys słownika motywacji semantycznych na materiale przymiotników słowiańskich odziedziczonych z prasłowiańszczyzny*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2010.

KARPIŁOWSKA E. „Gniazda słów jako językowy obraz świata. perspektywy badań porównawczych”. *LingVaria*, nr 2, 2007, s. 27–42.

KLESZCZOWA K. *Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003.

KLESZCZOWA K. „Strukturalizm i poststrukturalizm w badaniach historycznojęzykowych”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, t. LXVII, 2012, s. 97–115.

KWAŚNICKA-JANOWICZ A. „Słowotwórstwo gniazdowe na usługach diachronii – w poszukiwaniu efektywnej metody badań zapożyczeń leksykalnych”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, t. LXXVIII, nr 78, grudzień 2022, s. 183–198.

LENARTOWICZ-ZAGRODŃA A. „Czy warto jeszcze badać polsko-łacińskie kontakty językowe? Historyczny przegląd i ocena badań polsko-łacińskich kontaktów językowych”. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica*, t. 48, styczeń 2014, s. 103–116.

MARCINIAK M., Kieraś W., Bojałkowska K., Borkowski P., Borys M., Eźlakowski W., Guz W., Kobyliński Ł., Komosińska D., Krasnowska-Kieraś K., Łaziński M., Miernecka M., Nitoń B., Ogrodniczuk M., Rudolf M., Tomaszewska A., Woliński M., Wołoszyn J., Wójtowicz B., Wróblewska A., Zawadzka-Palucka N. (2023). *Korpus Współczesnego Języka Polskiego, 2011–2020*. Instytut Podstaw Informatyki PAN. < <https://kwjp.pl> >

MASŁEJ D. „Średniowieczne zabytki polsko-łacińskie jako przedmiot badań historycznojęzykowych. Perspektywy badawcze”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, t. LXXIX, nr 79, grudzień 2023, s. 355–369.

MOSZYŃSKA D. *Morfologia zapożyczeń greckich i łacińskich w polszczyźnie*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1975.

MOSZYŃSKA D. „O dostosowywaniu łacińskich zapożyczeń do wymogów fleksji polskiej w XVI wieku”. *Studia Polonistyczne*, nr 3, 1976, s. 127–131.

PASTUCH M. *Polskie wyrażenia o funkcji wypowiedzeniowej - historia i współczesność*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2020.

PAWELEC R. „Myślą rzeczy rozbieranie”. *Poradnik Językowy*, nr 10, 2006, s. 95–102.

PĘZIK P. *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*. Narodowy Korpus Języka Polskiego. Przepiórkowski A., Bańko M., Górski R., Lewandowska-Tomaszczyk B. (red.). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012.

SIATKOWSKA E. „Historia wpływów łacińskich w językach zachodniosłowiańskich”. *Poradnik Językowy*, nr 4, 1989, s. 229–239.

SKARŻYŃSKI M. (red.). *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowania*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2003.

TIMOFEEVA O. „Lexical Loans and Their Diffusion in Old English: Of ‘Gospels’, ‘Martyrs’, and ‘Teachers’”. *Studia Neophilologica*, t. 89, nr 2, lipiec 2017, s. 215–37. dostęp: <<https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/136401/1/ZORA136401.pdf>> 2.01.2025.

WALCZAK B. „Staropolszczyzna - zakres pojęcia na płaszczyźnie historycznojęzykowej”. *Staropolszczyzna piękna i interesująca*, t. 1, red. E. Koniusz, S. Cygan. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2006, s. 11–19.

VOGELGESANG T. (red.). *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego*. Kraków: Universitas, 2001.

ŻMIGRODZKI P. „Słownik jako korpus tekstów - korpus tekstów jako słownik: perspektywy polskiej leksykografii”. *Poradnik Językowy*, nr 6, 2005, s. 3–14.

SOURCES

ESJP XVII/XVIII – Elektroniczny Słownik Języka Polskiego XVII i XVIII wieku. <<https://sxvii.pl/>> 15.11.2024.

F19 – Korpus Tekstów Polskich z lat 1839-1918.

<https://korpus19.nlp.ipipan.waw.pl/query_corpus/> 5.11.2024.

KorBa – Elektroniczny Korpus Tekstów z XVII i XVIII wieku <<https://korba.edu.pl/>> 6.12.2024.

KWJP – Korpus Współczesnego Języka Polskiego. <<https://kwjp.ipipan.waw.pl/overview>> 13.12.2024.

L – Słownik języka polskiego S.B. Lindego. <<https://szukajwslownikach.uw.edu.pl/slownik-lindego/>> 22.11.2024.

NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego. <<https://pelcra-nkjp.clarin-pl.eu/>> 22.11.2024.

SDor – Doroszewski S. (red.). Słownik języka polskiego <<https://doroszewski.pwn.pl/>> 28.11.2024

SGSWJP – Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka polskiego. Jadacka H., Bondkowska M., Burkacka I., Grabska-Moyle E., Karpowicz T. (red.). Kraków: Universitas, 2001.

Słownik pojęciowy języka staropolskiego <<https://spjs.ijp.pan.pl/szukaj/index>> 13.12.2024.

Słp – Plezia M. (red.). Słownik łacińsko-polski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.

Sstp – Słownik staropolski. <<https://pjs.ijp.pan.pl/sstp.html>> 8.11.2024.

SXVI – Słownik polszczyzny XVI wieku. <<https://spxvi.edu.pl/>> 8.11.2024.

USJP – Dubisz S. (red.). Uniwersalny słownik języka polskiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 20023.

WSJP PAN – Wielki Słownik Języka Polskiego PAN